

XURSHID DAVRON SHE'RIYATIDA OTA OBRAZI*To'rayeva Sadoqat Qahramonovna**Urganch davlat universiteti Filologiya va san'at fakulteti
filologiya va tillarni o'qitish: o'zbek tili ta'lim yo'nalishi 2-kurs
talabasi***FATHER IMAGE IN KHURSHID DAVRON'S
POETRY***Tauraeva Sadat Qahramanovna**Faculty of Philology and arts, Urgench State University
philology and language training: Uzbek language education
direction 2nd year student***ОБРАЗ ОТЦА В ПОЭЗИИ ХУРШИДА
ДАВРОНА***Тураева Садагат Героновна**Ургенчский государственный университет факультет
филологии и искусств преподавание филологии и языков:
узбекский язык направление образования студент 2 курса*<https://orcid.org/0009-0009-8094-3888>Elektron pochta:
gahramonovna226@gmail.com

Telefon raqam: +99 899-081-24-26

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'zbek adabiyotining zabardast vakillaridan biri bo'lgan Xurshid Davron she'riyatidagi ota obrazi tahlilga tortilgan. Ijodkorning ota obrazini tasvirlashdagi mahorati shoir she'rlarini tahlil qilish orqali ochib berilgan.

Kalit so'zlar: ota, farzand, ota mehri, ota-ona, ota xotirasi, sog'inch, qo'msash, ota qadri, qo'shiq.

Abstract: This article analyzes the image of the father in the poetry of Khurshid Davron, one of the leading representatives of Uzbek literature. The artist's skill in portraying the image of the father is revealed through the analysis of the poet's poems.

Key words: father, child, father's love, parents, father's memory, longing, bereavement, father's value, song.

Аннотация: В данной статье анализирует образ отца в поэзии Хуршида Даврона, одного из ведущих представителей узбекской литературы. Мастерство художника в изображении образа отца раскрывается посредством анализа стихотворений поэта.

Ключевые слова: отец, ребенок, отцовская любовь, родители, память об отце, тоска, утрата, ценность отца, песня.

Kirish (Введение / Introduction). Mahoratli shoir Xurshid Davron ijodini o'rganar ekanmiz, uning she'riyatida mavzular xilma-xilligini ko'rishimiz mumkin. Ayniqsa, shoir har bir mavzuga

o'zgacha yondashadi, ya'ni mavzuning ochilmagan qirralarini ochishga harakat qiladi. Biz buni shoir she'rlaridagi ota timsoli orqali ham kuzatishimiz mumkin. Chunki aynan ota timsoli keng

mushohadali qilib yoritilgan, aniqrog'i bosh obraz darajasida olib chiqilgan ijod namunalari nihoyatda kam, ona haqidagi hikoya va qissalar, she'rlar esa xotiraga singib ketgan. Hamisha onalarimizni kuylaymiz, ulug'laymiz. Albatta bu arzirli holat. Ammo ba'zi o'rinlarda ularning yonida tog' bo'lib turgan padari buzrukorimiz ham ana shunday alqovlarga loyiq, nazarimda.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya (Литература и методология/Materials and methods). Xurshid Davron she'riyatida ota mavzusi alohida ahamiyat kasb etadi. Shu xususda Qozoqboy Yo'ldoshev [1], Dilnoza Nusratulloeva [2] o'z maqolalarida Xurshid Davron lirikasidagi ota obraziga ham to'xtalib o'tgan, ammo ushbu mavzu to'laqonli ravishda ochib berilmagan. Ushbu maqolada esa shoir she'riyatidagi ota obraziga alohida to'xtalib, ba'zi fikrlar bildirib o'tilgan. Mavzuni o'rganish jarayonida esa struktural tahlil usuli hamda qiyosiy-tipologik tasniflash kabi metodlardan foydalanildi.

Muhokama va natijalar (Обсуждение и результаты/Discussion and results). Ota haqida shunday hikoyatlar borki, ular otaga bo'lgan hurmat-e'tiborning namunasi hisoblanadi. Masalan, ota yotgan uyning tomiga chiqish mumkin emasligi, otaga tik qarashning oqpadarlikka tenglashtirilishi kabi. Farzandning kamolga yetishi va ulug' martabalarni egallab, ikki dunyo saodatiga erishishda ota nasihatining ahamiyati nihoyatda katta. Chunki ota-bobolarimiz "Ota rozi – Xudo rozi" deb bekorga aytishmagan.

Demak, ushbu maqolada shu xususda shoirning "Otam xotirasiga" deb nomlangan she'rini tahlilga tortamiz. Shoirning o'zi bu she'rning yaratilishi haqida shunday deydi: "Ota haqidagi she'rga to'xtalmoqchi bo'lsam, yuragimda bir armon chuqur iz qoldirgan. Men Germaniya degan yurtning sharqiy qismida harbiy xizmatda burchimni o'tab yurgan paytda, otam vafot etganlar. Uzoq mamlakatdan salkam bir oy deganda otam mozori boshiga kela olganman. Men otamning erka o'g'li bo'lganman. Otamdan erta ajralish hissi, so'nggi lahzalarda yonlarida bo'lmaganim, tobutlarini ko'tarmaganim armon bo'lib qolgan. Oradan ancha vaqt o'tgandan keyin o'g'illik bo'lganimda, mana shu nevaralarni bir ko'rsalar edi, degan achchiq o'y uyg'ongandi yurakda. Endi bu insoniy bir dard. Ana shunda yozilgan bu she'r. Ota-onam haqida ko'p she'r yozganman. Faqat shu she'rim qo'shiqqa aylandi.

Taniqli qo'shiqchi Azim Mullaxonov mashinada ketayotib, allaqaysi jurnalni varaqlab o'tirganda, shu she'rni o'qib varaqni yirtib olgan-da keyin o'sha kuniyoq kuy bastalab, qo'shiq qilgan" [3]. Aynan shu she'rida ota obrazini ko'rib chiqamiz.

Yuqorida shoirning otasi vafot etganda yonida bo'lmaganligi aytiladi. Ushbu she'rining boshlanmasida ham ana shunga ishora qilingan. Ya'ni otasini tongda derazasining oldida sayrayotgan qushga o'xshatadi. Go'yoki otasi qush bo'lib uchib kelgan va farzandini yoniga da'vat qilganday xonish qilgan. Shoir she'rning bir necha baytida xayolan otasiga savollar berib murojaat qilgan holda undalmalardan foydalangan.

Derazamning ostida tongda

Sayragan qush senmasmi, ota? [4]

Hattoki otasi bilan mozorda ham xayoliy suhbat davom etadi. Mozorda to'nimga yopishgan gulni ham "senmasmi, ota?" deya otasidan so'rab ko'radi.

Yo to'nimga ko'klam, mozorda

Yopishgan gul senmasmi, ota? [4]

Ushbu she'r 1982-yilda yozilgan bo'lib, shoir keyingi baytda otasining o'n yildan buyon dunyoda, yonida yo'qligini aytib xo'rsinadi. Otasining janozasida qatnasholmaganligini eslab, haligacha ana shu armon yuragida alamli cho'g' bo'lib yonishini va bu cho'g' qalbida abadiy qolishini aytib o'tadi.

O'n yildirki dunyoda yo'qsan,

Yuragimda qolgan firoqsan. [4]

Hozirgi kunda har bir ota-ona farzandini ne-ne orzu-niyatlar bilan katta qiladi. Ayniqsa, farzandining rohatini ko'rish, nabiralarini katta qilishdek niyatlarni yuragiga tugadilar. Afsuski, shoirning otasi bularni ko'rmasdan, shunday baxtni to'liq his qilmasdan dunyodan o'tganlar.

Otasi shoirning o'g'lini ko'rmasdan vafot etganligi yuqorida ham aytib o'tildi. Keyingi baytda aynan ana shu armonini aytib o'tgan. Farzandining erkatoiy, sho'x va to'q bo'lib o'sganligini ham ta'kidlagan.

Ko'rmagansan mening o'g'limni,

Erkatoyim, sho'xim, to'qlimni. [4]

Ota bo'lish qanchalik mashaqqatli va mas'uliyatli ekanligini insonning o'zi ota bo'lgandagina his qilib seza boshlaydi. Shoirning o'zi ham otasiga o'xshab yoshlari oshgani sayin, sochlariga oq tushgani sayin otasini juda sog'inib qo'msaydi. So'nggi ilinji qalbining qa'rida turib, yuragini titratayotganini aytadi. Yuragining tub-tubida otasiga bo'lgan mehri

va uni sogʻinish hissini baytda soʻzlar yordamida bayon qiladi.

Men ham yoshim oʻtgani sayin,
Boshimni oq tutgani

sayin,

Baʼzan qoʻmsab seni ich-ichdan,
Yurak titrab soʻnggi ilinjdan, [4]

Shoir farzandini otam deya alqaydi. Buning sababi esa otasi vafot etgandan keyin yonida shu farzandi unga dalda va suyanch boʻlganligidir. Ana shu bilan shoir oʻz koʻnglini oʻzi koʻtarib yurishi tasvirlangan.

Otam deya, alqab oʻgʻlimni,
Koʻtaraman oʻzim koʻnglimni. [4]

Ota-onaning har bir pand-nasihati farzand uchun oltinga teng hisoblanadi. Ular hech qachon oʻz jigarbandlariga yomonlikni ravo koʻrmaydi, hamisha yaxshilikni sogʻinadilar, ilinadilar. Shu xususda shoirning boshqa yana bir bayti mavjud. Unda otaning bitta shirin kalomi Himolay togʻidek keladigan oltinlarga tenglashtirilgan, hatto bu togʻning kalomlardan ham pastda ekanligi tasvirlangan.

Otaning bir shirin kalomi uchun
Himolay togʻidek oltinlar ham past. [5]

Demak, Xurshid Davron sheʼriyatida ota obrazini tahlil qilar ekanmiz, tabiiyki, adabiyot sohasida qalam tebratayotgan boshqa shoir va yozuvchilarimizning ijodida ham ota mavzusidagi sheʼrlar va asarlar koʻzga tashlanadi. Ammo har bir ijodkorning oʻz yoʻnalishi bor. Koʻpchilik ijod namunalari ota-ona yonma-yon, birgalikda madh qilinadi. Faqat otaga bagʻishlangan asarlar esa kamdan kam uchraydi. Xususan, Zebo Mirzayeva [6] sheʼrlarida ham ota obrazi uchraydi. Ulugʻbek Hamdam [7]ning esa “Ota” nomli romani mavjud. Biroq bu asarlar bir-biridan tubdan farq qiladi. Yaʼni kimdir otasi yonida ekanligida, kimdir esa uni yoʻqotgan keyin asar yaratadi. Bundan tashqari ushbu mavzuda asar yaratish jarayonida shoir, yozuvchilar oʻzgacha, bir-biriga oʻxshamagan his-tuygʻular ogʻushida boʻladi. Va ularni qogʻozga tushiradi. Ayniqsa, Erkin Vohidov [8] ham “Nido” dostonida ota tasviriga batafsil toʻxtaladi. Ammo unda otaning urushga ketgani va boshqa dahshatli voqealar achinarli holda tasvirlangan.

Xurshid Davron har bir soʻzga katta vazifa yuklagan holda sheʼr bitadi. Har bir soʻzda oʻz dardlarini, oʻz orzu-armonlarini aks ettiradi. N.V. Gogol aytganidek, “Soʻz koʻp emas, ammo ular shu qadar aniqki, ular barcha narsani ifodalaydi. Har bir soʻzda tubsiz kenglik bor, har bir soʻz shoir kabi qamrov bilmaydi”. [9]

Xulosa (Заключение/Conclusion). Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, atrofimizdagi insonlarni borida qadrlashimiz kerak. Ularni yoʻqotganimizda esa kech boʻladi. Shuning uchun ham dono xalqimiz “Oldingdan oqqan suvning qadri yoʻq”, deb bejiz aytmagan. Xurshid Davron ham otasining ruhini shod qilish maqsadida, ushalmagan orzularini va uning armon boʻlib qolganligini ushbu “Otam xotirasiga” sheʼrida oʻzining sheʼriy misralari orqali bayon qilgan. Bundan tashqari ota timsoli hayotimizda ikkinchi darajali qahramon emas, balki muhim ahamiyat kasb etuvchi qahramon sifatida qadrlashimizni uqtirgan.

Bunga qoʻshimcha tarzda shuni aytib oʻtishim kerakki, ota-ona oldida hech qachon toʻlab boʻlmas qarzimiz borligini unutmasligimiz kerak. Shuning uchun ularni vaqtida qadrlashimiz kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yoʻldoshev. Q. Yoniq soʻz. Toshkent: Yangi asr avlodi nashriyoti, 2006.
2. <https://kh-davron.uz/ijod/adib/dilnoza-nusratulloyeva-xurshid-davron-lirikasida-davr-va-shaxs.html>
3. <https://kh-davron.uz/ijod/sherlar/xurshid-davron-otam-va-onamga-bagishlov.html>
4. Xurshid Davron. Bolalikning ovozi. Toshkent: Gʻafur Gʻulom nomidagi Adabiyot va sanʼat nashriyoti, 1986.
5. <https://kh-davron.uz/ijod/sherlar/xurshid-davron-otam-va-onamga-bagishlov.html>
6. Zebo Mirzayeva. Ishq. Toshkent: Akademya nashr, 2011.
7. Ulugʻbek Hamdam. Ota. Toshkent: Yangi asr adabiyoti, 2020.
8. Erkin Vohidov. Saylanma. Toshkent: Sharq, 2001.
9. Gogol N.V. Poln. Sobr. Soch., T.8.M.: Izd-vo AN SSSR, 1952.